

A BÜNTETŐELJÁRÁS VÁLTOZÁSAI A VESZÉLYHELYZET IDEJÉN

CZINE ÁGNES
egyetemi docens (KRE ÁJK)

1. Bevezetés

A veszélyhelyzet¹ ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III.31.) Korm. rendelet 2020. március 31. napján 15 órakor lépett hatályba. Előírásai értelmében a veszélyhelyzet idején is alkalmazni kell a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) rendelkezéseit, ugyanakkor az azoktól való eltérés néhány ponton megengedett, míg további pár esetben az eltérő szabály alkalmazása az eljáró hatóságok kötelessége.

A koronavírus járvány kitörésével az életünk szinte egyik napról a másikra változott meg alapvetően. Ennek csupán egyetlen szegmense a büntetőeljárások során alkalmazandó szabályok meghatározott körének a módosítása. A megváltozott körülményekhez a Kormány a büntető igazságszolgáltatás területét számos részletszabályon keresztül igyekezett hozzáigazítani.

A pandémia nyomán előállt helyzet nem volt teljesen ismeretlen hazánkban sem. Sok tekintetben fedezhetünk fel párhuzamot a spanyolnátha járvánnyal, amely az első világháború vége felé kezdte meg dicstelen útját.² A magyar hatóságok akkor „a higiénia és a réteges öltözködés fontosságára hívták fel a figyelmet. Az iskolákat bezárták, az 1919-es őszi félévben csak pár hétig volt rendes tanítás az alsó- és középfokú iskolákban. Az intézkedés először csak két hétre szólt, végül többszöri meghosszabbítás után több hónapos iskolai kényszerszünet következett. A vendéglőket és a kávéházakat pedig utasították, hogy záróra után fertőtlenítőszerrel mossák fel a padlókat. Budapesten éjjelente elzárták a vizet. A zsúfolt villamosokon korlátozták a felszálló utasok számát, valamint arról is rendelkeztek, hogy hányan utazhatnak a részben nyitott kocsik elején és végén, és hogy hányan állhatnak a belső

1 40/2020. (III.11.) Korm. rendelet.

2 Máig vita tárgyát képezi, hogy hol ütötte fel először a fejét a vírus. Az első dokumentált eset az egyesült államokbeli *Kansas*-hez köthető. 1918 márciusának elején a Fort Riley-i helyőrség szakácsa, Albert Gitchell jelezte a tábor orvosának, hogy a náthához hasonló tüneteket észlelt magán. Estére már több mint száz katona esett ágynak. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1918_marcius_11_a_spanyolnatha_elindul_vilagpuszti-to_utjara <https://kultura.hu/ilyen-volt-a-spanyolnatha/> (2020. 06. 30.)

térben. A főváros mellett vidéken is tragikus volt a helyzet. A betegek nagy száma miatt általánossá vált az orvoshiány, és sok egészségügyi alkalmazott is megfertőződött a kórral. A betegség az életerős fiatal felnőtteket tizedelte meg a leginkább, 1918-ban 53 201 fő vesztette életét Magyarországon a spanyolnátha következtében.”³

A száz évvel ezelőtti spanyolnátha-fertőzés következtében hunyt el többek között az utolsó magyar király, IV. Károly, Kaffka Margit író és kislánya, Judik Etel (Karinthy Frigyes első felesége), Ady Endre, ifj. Tisza István, az őszirózsás forradalom alatt meggyilkolt egykori miniszterelnök fia, Pártos István hegedűművész, Csontváry-Kosztka Tivadar festőművész, Szabó Ervin könyvtáros, Edmond Rostand francia költő, Guillaume Apollinaire francia költő, Gustav Klimt osztrák festő, Egon Schiele osztrák festő és felesége, Rodrigues Alves, Brazília elnöke és Max Weber német közgazdász, szociológus.⁴

Fontos különbség ugyanakkor a mai viszonyokhoz képest, hogy hazánkban a spanyolnátha megjelenésekor egy ideig arról is vita folyt, hogy kell-e egyáltalán járványról beszélni, sokáig nem történtek meg a szükséges intézkedések és a költségvonzatok miatt a közegészségügyi hatóságok vonakodtak kimondani a járvány tényét.⁵ Ehhez képest a hatóságok reakciója a koronavírus-járvány kitörésekor sokkal határozottabb volt. Az intézkedések páratlanul széles körével léptek fel a járvány ütemes terjedése ellen. Ezen intézkedések köréből a jelen tanulmány azokat veszi górcső alá, amelyek a büntetőeljárások lefolytatásához, azon belül is az eljárások időtartamához kapcsolódnak.

2. Az eljárások időtartama

Az eljárás észszerű határidőn belül történő befejezésének követelménye a Be. számos rendelkezésében testet ölt. Az eljárási törvény az egész büntetőeljárásra irányadóan tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek az eljárás gyors és észszerű lefolytatását szolgálják. Így például a nyomozási határidő tekintetében rögzíti, hogy a nyomozást a lehető legrövidebb időn belül le kell folytatni, és a nyomozás határideje a gyanúsított kihallgatásától számított két év (Be. 351. §); a bíróság az ügyiratok bírósághoz érkezését követő egy hónapon belül megvizsgálja azokat, és dönt a szükséges, illetve lehetséges intézkedésekről (484. §); a bíróság legkésőbb az ügyiratok bírósághoz érkezésétől számított

3 <https://kultura.hu/ilyen-volt-a-spanyolnatha/> (2020. 06. 30.)

4 <https://kultura.hu/ilyen-volt-a-spanyolnatha/> (2020. 06. 30.)

5 <http://www.xszazadintezet.hu/cikk/puszt%C3%ADt%C3%B3bb-volt-mint-a-vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA-a-spanyoln%C3%A1tha-1> (2020. 06. 30.)

egy hónap leteltekor kézbesíti a vádiratot a vádlottnak és a védőnek (497. §); a bíróság a vádirat kézbesítésétől számított három hónapon belül előkészítő ülést tart (499. §); a bíróság legkésőbb az előkészítő ülés berekesztésétől számított egy hónapon belül megvizsgálja a bizonyítási indítványokat, kitűzi a tárgyalás határnapját és gondoskodik a tárgyalás megtartásának feltételeiről, az idézésekről és értesítésekről (509. §).

A Be.-ben foglalt ezen rendelkezések megtartása vagy éppen megsértése meghatározza a büntetőeljárás időtartamát. Az Alkotmánybíróság az eljárások időtartamával összefüggésben korábbi határozatában azt hangsúlyozta, hogy az ügy elbírálásához szükséges pertartam megítélése törvényességi szakkérdés {3174/2013. (IX. 17.) AB végzés, Indokolás [20]}. „Az eljáró bíróságok mérlegelési jogkörébe tartozik, hogy a vizsgált ügyben milyen bizonyítási cselekmények elvégzésére, milyen kényszerintézkedések elrendelésére van szükség és azok tekintetében – a Be. rendelkezései alapján – milyen határidőt szabnak.” {2/2017. (II. 10.) AB határozat, Abh., Indokolás [63]}

Ugyanakkor az észszerű idő követelménye az eljárások folytatásának fontos alkotmányos garanciája. Így az eljárások 'időszerűsége' nem csupán törvényességi kérdés, hanem arra figyelemmel az eljárások Alaptörvénnyel való összhangja is vizsgálható és adott esetben kifogásolható.

Az Alaptörvény a tisztességes eljáráshoz való jogot és az annak részét képező 'észszerű határidő' követelményét két cikkében rögzíti. A hatósági eljárások vonatkozásában az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése szerinti követelmény értelmében „[m]indenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és észszerű határidőn belül intézzék.” A bírósági eljárásokat érintően az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése írja elő: „[m]indenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és a kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, észszerű határidőn belül bírálja el.” Az észszerű határidőn belüli eljárás alaptörvényi követelménye így a hatóságokkal és a bíróságokkal szemben egyaránt fennáll.

Az eljárás tisztességességének alkotmányos követelményrendszerét érintően az Alkotmánybíróság 2/2017. (II. 10.) AB határozatban, az észszerű idő követelményének⁶ a vizsgálata keretében az alábbiakat emelte ki. A 2011. december 31-éig hatályban volt Alkotmány 57. § (1) bekezdése a következő szöveggel rögzítette a tisztességes eljárás követelményét: „a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt

6 CZINE Ágnes – SZABÓ Sándor – VILLÁNYI József: *Strasbourg-i ítéletek a magyar büntetőeljárásban*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2008, 225-228.

bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.” Az ’ésszerű időn’ belüli elbírálás mint részjogosítvány ebben a rendelkezésben nem szerepelt, arra nézve csak az Alkotmány 57. § (5) bekezdése tartalmazott utalást. Eszerint „[a] jogorvoslati jogot – a jogviták ésszerű időn belüli elbírálásának érdekében, azzal arányosan – a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott törvény korlátozhatja” [Alkotmány 57. § (5) bekezdés második mondat], (Abh., Indokolás [47]). Az Alkotmánybíróság azonban már korai határozataiban felismerte a bírósági eljárás ésszerű időn belüli befejezésének követelményét és azt a tisztességes eljárás részjogosítványaként kezelte [pl. 38/1991. (VII. 3.) AB határozat, ABH 1991, 183-184., 994/D/2005. AB határozat, ABH 2010, 1527, 1533.]

A tisztességes eljáráshoz való jog lényegéről kialakított álláspontját elvi jelentőséggel az Alkotmánybíróság a 6/1998. (III. 11.) AB határozatában foglalta össze, később ezt számos döntésében [5/1999. (III. 31.) AB határozat, ABH 1999, 75.; 14/2002. (III. 20.) AB határozat, ABH 2002, 101, 108.; 15/2002. (III. 29.) AB határozat, ABH 2002, 116, 118-120.; 35/2002. (VII. 19.) AB határozat, ABH 2002, 199, 211.] megerősítette és továbbfejlesztette. Ki kell emelni, hogy ilyen megerősítésre a 7/2013. (III. 1.) AB határozatában kifejezetten az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontján és az Abtv. 27. §-án alapuló hatáskörrel összefüggésben került sor, amelynek értelmében a tisztességes eljáráshoz való jogból fakadó – korábbi gyakorlatában kimunkált – alkotmányos követelmények nemcsak a szabályozási környezettel, hanem az egyedi bírói döntésekkel szemben is érvényesíthetők (Indokolás [27]).

A tisztességes eljárás⁷ az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata értelmében olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek a figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás méltánytalan vagy igazságtalan, avagy nem tisztességes [6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 95.]. A tisztességes eljáráshoz való jog olyan abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye [14/2004. (V. 7.) AB határozat, ABH 2004, 241, 266.]. A tisztességes eljáráshoz való jog több garanciális szabályból áll, részjogosítványai különösen: a bírósághoz fordulás joga, a tárgyalás igazságossága, a tárgyalás nyilvánosságának és a bírói döntés nyilvános kihirdetésének a követelménye, a törvény által létrehozott bíróság,

7 CZINE Ágnes: Mérlegen a tisztességes büntetőeljárás. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2017/8, 103-105.

a bírói függetlenség és a pártatlanság kívánalma, továbbá az észszerű határidőn belüli elbírálás követelménye. A szabály de facto nem állapítja meg, de az Alkotmánybíróság értelmezése szerint része a tisztességes eljárásnak az is, hogy az eljárásban biztosítva legyen a fegyverek egyenlősége {22/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [49]}. Az Alkotmány szövegéhez képest az Alaptörvény a XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti tisztességes eljáráshoz való jog részelemeként tehát kifejezetten rögzíti az észszerű határidőn belüli elbírálás követelményét.

Az észszerű idő részjogosítványa alkotmányos tartalmának meghatározásakor az Alaptörvényből fakadó követelmények mellett nem hagyhatók figyelmen kívül az Emberi Jogok Európai Egyezményében (EJEE) rögzített és az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában kimunkált elvek sem.

Büntető ügyekben az EJEE 6. cikk 1. bekezdésében foglaltak (a tisztességes tárgyaláshoz való jog) célja,⁸ hogy a meggyanúsított személy ne álljon indokolatlanul sokáig a vád hatálya alatt. Az EJEB által figyelembe vett időtartam kezdete a terhelt letartóztatásának⁹ (őrizetbe vételének), illetve a nyomozó hatóság azon hivatalos közlésének az időpontja, amely szerint bűncselekményt követett el [legutóbb pl. Buzadji kontra Moldova, (23755/07), 2016. július 5., 85. pont]. Az EJEB a magyar ügyekben a gyanúsítottként történő kihallgatás időpontját tekinti az eljárás kezdetének, így az eljárás nyomozási szakaszának egy részére is kiterjed a vizsgálata [pl. Csák kontra Magyarország, (25749/10), 2015. október 15., 5. pont, Udvardy kontra Magyarország, (66177/11), 2015. október 1., 5. pont]. Az „észszerű idő” tartalmi követelményeit az EJEB általában a büntetőeljárás befejezéséig vizsgálja, beleértve annak a fellebbviteli szakaszát is mindaddig, amíg a fellebbviteli bíróságok a vád érdeméről és nem csupán járulékos kérdésekről hoznak érdemi határozatot [legutóbb pl. O’Neill és Lauchlan kontra Egyesült Királyság, (41516/10, 75702/13), 2016. június 28., 82. pont]. Az EJEB nemcsak a büntetőeljárás nyomozási szakaszának egy részét, hanem a jogerős ítélet végrehajtását is a vizsgálati körébe vonja. Álláspontja szerint a jogerős döntés büntetőjogi jogkövetkezményeinek az érvényesítése is az eljárás részét képezi, így az ennek során bekövetkező késedelem is a hatóságok terhére esik, például a felmentő ítélet jogerőre emelkedését követően a fogva tartott terheltet megfelelő indok nélkül nem helyezik azonnal szabadlábra {Assanidze kontra Grúzia [GC], (71503/01), 2004. április 8., 181. pont}. Az EJEB szerint az

8 BÁRD Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában*. Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2007, 15.

9 CZINE Ágnes: A tisztességes eljáráshoz való jog a büntetőeljárásokban. *Ügyvédek Lapja*, 2017/2, 2-6.

eljárás elhúzódásának a megítélése az eset konkrét körülményeinek a fényében és átfogó jelleggel történhet. Önmagában az eljárás hosszú időtartama még nem jelenti azt, hogy az eljárás elhúzódott és a bíróságok egyezményesértést követtek el. Az EJEE 6. cikk. 1. bekezdése megköveteli, hogy az eljárás jó ütemben haladjon előre, de az EJEB szerint ez nem mehet a megfelelő szintű igazságszolgáltatási tevékenység biztosításának a rovására. A tagállamok feladata az említett két alapvető szempont közötti megfelelő egyensúly megtalálása [Gankin és mások kontra Oroszország, (2430/06, 1454/08, 11670/10, 12938/12), 2016. május 31., 26. pont]. Az EJEB az eljárás abszolút időtartamát is vizsgálja, mert előfordulhat olyan eset, hogy az eljárás bizonyos szakaszai megfelelő tempóban haladnak, de annak egésze mégis túllépi az észszerű időtartamot [legutóbb pl. O’Neill és Lauchlan kontra Egyesült Királyság, (41516/10, 75702/13), 2016. június 28., 95. pont, Moreno Carmona kontra Spanyolország, (26178/04), 2009. június 9., 63. pont]. Az EJEB a 10 év időtartamot megközelítő vagy azt meghaladó büntetőeljárásokat olyan hosszúnak tekinti, amelyek egyértelműen megsértik az EJEE 6. cikk 1. bekezdésében foglalt ‘észszerű idő’ követelményét {Legutóbb pl. a Csák kontra Magyarország ügyben 13 év 9 hónap [(25749/10), 2015. október 15., 11. pont], az Udvardy kontra Magyarország ügyben 8 év 3 hónap [(66177/11), 2015. október 1., 11. pont], a Szabó János Dániel kontra Magyarország ügyben 7 év 4 hónap [(30361/12), 2015. február 17., 8. pont], a Balázs és mások kontra Magyarország ügyben 9 év volt a figyelembe vehető időtartam hossza [(27970/12), 2015. február 17., 9. pont], amelyek miatt az EJEB az EJEE 6. cikk 1. bekezdésének a sérelmét állapította meg.}. Az EJEB a büntetőeljárás észszerű időtartamának megítélésekor nemcsak az eljárás hosszát, hanem más szempontokat is figyelembe vesz, így elsősorban az ügy bonyolultságát, továbbá a kérelmező és az érintett állami, illetve bírói szervek magatartását [pl. Magyar László kontra Magyarország (73593/10) 2014. május 20., 64. pont] (Abh., Indokolás [67]-[71]).

Az EJEB gyakorlata szerint¹⁰ továbbá nemcsak a nyilvánvalóan hosszú, de az abszolút értelemben rövidnek látszó eljárás is egyezményesértő lehet, ha abban a bíróság (vagy hatóság) részéről – az eljárás alatt álló személynek fel nem róható – jelentősebb, indokolatlan tétlenségi időszakok tapasztalhatók (inaktivitás). Az EJEB inaktivitásnak tekinti, ha a bíróság (vagy a hatóság) nem jár el megfelelő gyorsasággal, illetve nem tesz erőfeszítéseket az eljárás folytatására vagy az adott eljárási cselekmény végrehajtásának elősegítésére [pl. Németh Zoltán kontra Magyarország, (29436/05), 2011. június 14., 55.

10 Békés Ádám: A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése Magyarországon a strasbourgi bíróság esetjoga alapján. *Állam- és Jogtudomány*, 2017/4, 82.

pont]. Az EJEB inaktívnak tekinti¹¹ az eljárás azon részét, amikor általában fél évet meghaladóan nem történik előrelépés az eljárásban [pl. Barta és Drajkó kontra Magyarország, (35729/12), 2013. december 17., 20-21. pontok]. Inaktívnak minősülhet egy időszak abban az esetben is, ha például a bíróságok – sürgetés vagy egyéb intézkedés nélkül – a szakértői véleményre várnak [Pélissier és Sassi kontra Franciaország, (25444/94), 1999. március 25., 69-70. pontok]. Az EJEB esetjoga szerint a büntetőeljárás felfüggesztése csak abban az esetben nem számít bele az egyezményesértés alapjául szolgáló időtartamba, ha az intézkedés észszerű indokkal történt és a bíróságok (valamint a hatóságok) mindent megtettek az eljárás folytatása érdekében [pl. Kriston kontra Magyarország, (39154/09), 2013. szeptember 24., 5. és 12. pontok] (Abh., Indokolás [75]). Az EJEB gyakorlata szerint végül meg kell vizsgálni a kérelmező szempontjából az eljárás tétjét, fontosságát is. Ennek következtében a fogvatartott esetén az EJEB az alapeljárás késedelmét súlyosabbnak tekinti, mint a szabadlábon védekező terhelt esetében [legutóbb pl. Süveges kontra Magyarország, (50255/12), 2016. január 5., 121. pont] (Abh., Indokolás [76]).

A fentiek értelmében a büntetőeljárások időszerű lefolytatásához fűződő alkotmányos érdek komoly elvárásokat támaszt egyrészt a jogalkalmazókkal, másrészt ugyanakkor a jogalkotóval szemben is. De mennyiben irányadóak ezek az alkotmányos követelmények egy világvárvány és az ahhoz kapcsolódóan elrendelt veszélyhelyzet idején?

Az Alaptörvény 53. cikke értelmében a Kormány hirdethet ki veszélyhelyzetet, és sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseket vezethet be. A Kormány a veszélyhelyzetben rendeletet alkothat, amellyel – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat.

Az Alaptörvény 54. cikke a különleges jogrend valamennyi formája, így a veszélyhelyzet elrendelése esetére is irányadó, közös garanciális szabályokat határoz meg. Ezek értelmében különleges jogrendben az Alaptörvény alkalmazása nem függeszthető fel, az Alkotmánybíróság működése nem korlátozható. Ugyanakkor az Alaptörvény megteremti a lehetőséget az alapvető jogok gyakorlásának a felfüggesztésére a II. és a III. cikkben, valamint a XXVIII. cikk (2)-(6) bekezdésében megállapított alapvető jogok kivételével, továbbá annak az I. cikk (3) bekezdése szerinti mértéken túli korlátozására is. Ezek a rendelkezések meglehetősen széles körben tették lehetővé a hatályos eljárási szabályok átmeneti alakítását.

11 CZINE – SZABÓ – VILLÁNYI i. m. 340 és 347.

3. A veszélyhelyzet hatása a vizsgált területen

A jelen tanulmány a továbbiakban arról kíván áttekintést nyújtani, hogy a jogalkotó a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III.31.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. rendelet) szabályainak a kidolgozásakor miként élt az ezen felhatalmazás nyújtotta lehetőséggel a büntetőeljárások időszerűségét érintő rendelkezések vonatkozásában.

A Korm. rendelet 2020. március 31-től hatályos és a Be. rendelkezéseinek eltérő alkalmazásáról szóló szabályai a joganyag 44-94. §-ai között kaptak helyet. A jogalkotó tehát mintegy 50 rendelkezés segítségével igyekezett a veszélyhelyzeti körülményekhez igazítani a Be. szabályrendszerét. A rendelkezések áttekintése során a tanulmány a Korm. rendelet eredeti szövegéből indul ki, a fontosabb és releváns módosításokra ugyanakkor tartalmaz utalásokat. Figyelembe veszi továbbá a jelen tanulmány azt is, hogy a Korm. rendelet a 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 282/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet alapján 2020. június 18-ától hatálytalan.

A Korm. rendelet 46. § (2) és (3) bekezdésében foglalt szabályok a helyettes védő eljárására voltak irányadók. Lehetővé tették, hogy a helyettes védő a nyomban egymást követő eljárási cselekményeken mindaddig eljárjon, amíg a kirendelt védő meg nem jelenik, vagy nem lép kapcsolatba az eljáró ügyész-séggel, nyomozó hatósággal. Helyettes védő kirendelése esetén továbbá a bizonyítási eljárás befejezhető volt, a helyettes védő perbeszédet tarthatott. Ezek a rendelkezések az eljárás előrehaladását kétségkívül segítették.

A Korm. rendelet előírásainak a többsége ugyanakkor – egyéb érdekeket szem előtt tartva – az eljárások időtartamának a növelésére biztosított lehetőséget. Ezek a szabályok a következők.

Arra az esetre, ha az eljárási cselekményen történő személyes megjelenés a járványügyi szabályok megszegésével járna és az eljárási cselekmény elhalasztásának nincs akadálya, a Korm. rendelet 50. §-a fő szabály szerint előírta az eljárási cselekmény elvégzésének elhalasztását. A szabály ugyan az eljárás időszerűsége ellen hatott, azonban a személyes jelenlét, mint fontos eljárási garancia érvényesítését biztosította.

A Korm. rendelet számos eljárási határidő meghosszabbodásáról is szólt. Így például az a jogosult, aki a Be. 480. § (2) bekezdése szerinti határozat kihirdetésén nem volt jelen, fellebbezését az üléstől számított három munkanap helyett öt munkanapon belül jelenthette be [52. § (1) bekezdés]. Ugyanígy három munkanap helyett öt munkanap állt a védő rendelkezésére, hogy a Be. 499. § (3) bekezdése szerinti indítványát a vádirat kézhezvételétől számítva

előterjessze [52. § (1) bekezdés]. Az elektronikus adat feletti rendelkezésre jogosult a Be. 337. § (5) bekezdésében meghatározott fellebbezést nyolc helyett tizenöt napon belül jelenthette be [52. § (3) bekezdés]. A jogorvoslatra jogosult a Be. 369. § (1) bekezdése szerinti panaszt a határozat közlésétől számítva ugyancsak nyolc helyett tizenöt napon belül jelenthette be [52. § (4) bekezdés]. A gyanúsított kihallgatásától számítva tizenöt nap állt – nyolc nap helyett – a védő rendelkezésére, ha a gyanúsítás, illetve a gyanúsítás változásának közlésekor nem volt jelen, hogy a Be. 372. § (2) bekezdése szerinti panaszt előterjessze [52. § (5) bekezdés]. A felülbírálati indítvány előterjesztésének a Be. 374. § (2) bekezdésében meghatározott határideje tizenöt nap volt, ugyancsak nyolc nap helyett [52. § (6) bekezdés].

A Korm. rendelet 58. §-a alapján a Be. 142. §-ában meghatározott – egy hónapos – általános intézkedési határidő nem volt alkalmazható. Nem volt továbbá előterjeszthető az 59. § alapján az eljárás elhúzódása miatt kifogás. Fontos megjegyezni, hogy a jogalkotó ezt a két szabályt a Korm. rendelet módosításával 2020. június 1-jével hatályon kívül helyezte.

A Be. 189. § (6) bekezdésében a szakvélemény előterjesztésére meghatározott határidőt a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság alkalmanként legfeljebb három hónappal meghosszabbíthatta [62. §]. A szövegből az 'alkalmanként' kifejezés a Korm. rendelet módosítása eredményeként 2020. június 1-jével kikerült, így a meghosszabbítás lehetősége egyetlen alkalomra korlátozódott. Az ügyészség a Be. 351. § (4) bekezdésében a nyomozás tartamára irányadó határidőt alkalmanként legfeljebb hat hónappal meghosszabbíthatta [66. §]. A feljelentés elintézésének határideje a feljelentés megérkezésétől számított három munkanap helyett öt munkanap volt [67. §].

Amennyiben az eljárás folytatása a járványügyi szabályokra figyelemmel elháríthatatlan akadályba ütközött, a Korm. rendelet 68. § (1) bekezdése lehetővé tette az ügyészség és a nyomozó hatóság számára, hogy legfeljebb hat hónapra felfüggeszse az eljárást, sőt 2020. június 1-ig azt is, hogy annak tartamát alkalmanként legfeljebb hat hónappal meghosszabbítsa. Fontos garanciális rendelkezés ugyanakkor, hogy nem volt helye a felfüggesztésnek, ha az eljárás az ügyben személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés hatálya alatt álló terhelttel szemben folyt. Az eljárás felfüggesztésének a Be. 395. § (1) és (3) bekezdésében meghatározott tartamába a veszélyhelyzet ideje nem számított bele.

Nem számított bele a veszélyhelyzet ideje a felfüggesztés tartamába akkor sem, ha arra közvetítői eljárás céljából vagy a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás teljesítése érdekében került sor [69. §]; és ugyanígy a feltételes ügyészi felfüggesztés tartamába [70. § (1) bekezdés].

A bíróság főszabály szerint az ügyiratok bírósághoz érkezését követő három – és nem egy – hónapon belül vizsgálta meg, hogy szükséges, illetve lehetséges-e a Be. 484. § (1) bekezdésében meghatározott valamely intézkedés [73. §]. Ezen felül a bíróság legfeljebb hat hónapra felfüggeszthette az eljárást, ha az eljárás folytatása járványügyi intézkedések miatt elháríthatatlan akadályba ütközött, és ezt a tartamot 2020. június 1-ig alkalmanként legfeljebb hat hónappal meghosszabbíthatta. Ugyanúgy, ahogy az ügyészség és a nyomozó hatóság, a bíróság sem élhetett a felfüggesztés lehetőségével, ha az eljárás az ügyben személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés hatálya alatt álló terhelttel szemben volt folyamatban. Az eljárás felfüggesztésének a Be. 488. § (2) bekezdésében meghatározott tartamába a veszélyhelyzet ideje nem számított bele [74. §].

A Korm. rendelet 75. §-a előírta, hogy a bíróság legkésőbb az ügyiratok bírósághoz érkezésétől számított három hónap – és nem egy hónap (Be. 497. §) – leteltekor kézbesítse a vádiratot a vádlottnak és a védőnek. A 76. § alapján továbbá a bíróság a vádirat kézbesítésétől számított hat – és nem három [Be. 499. § (2) bekezdés] – hónapon belül volt kötelel előkészítő ülést tartani. A bíróság legkésőbb az előkészítő ülés berekesztésétől számított három – és nem egy [Be. 509. § (1) bekezdés] – hónapon belül megvizsgálta a bizonyítási indítványokat, tűzte ki a tárgyalás határnapját és gondoskodott a tárgyalás megtartásának feltételeiről, az idézésekről és értesítésekről [Korm. rendelet 77. §]. A 76. § és a 77. § ugyanakkor csak 2020. június 1-ig volt csak hatályban.

A Korm. rendelet 78. §-a értelmében, ha a korábbi tárgyalási határnap óta egy év eltelt, a tárgyalást az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára – a tárgyalás korábbi anyaga lényegének ismertetésével – meg kellett ismételni. A megkeresett bíróságnak 2020. június 1-ig a Korm. rendelet 80. §-a alapján nem egy [Be. 534. § (3) bekezdés], hanem három hónap állt rendelkezésére a megkeresés teljesítésére. A bírósági határozat meghozatalát érintő szabály, hogy ha az ügy bonyolultsága, a határozat nagy terjedelme vagy más fontos ok szükségessé tette, a határozat meghozatalára és kihirdetésére a tárgyalás egy hónapra elnapolható volt [81. §].

A perújítást érintő változás, hogy ha a perújítási nyomozást a bíróság rendelte el, annak határideje hat hónap volt, amelyet a bíróság kétszer, egyenként legfeljebb két hónappal meghosszabbíthatott [84. §]. Az ügyészség a más jogosult által előterjesztett perújítási indítványt az észrevételével együtt három hónapon belül küldte meg a bíróságnak [85. §]. Ha a perújítási indítványt a bíróságnál terjesztették elő, a bíróság azt az alapügy bírósági ügyirataival együtt észrevételének megtétele érdekében megküldte az ügyészségnek. Az ügyészség az alapügy ügyiratait a nyilatkozatával együtt három hónapon belül küldte vissza a bíróságnak [86. §].

A megváltozott szabályok egyes külön eljárások lefolytatását is érintették. A Korm. rendelet 88. § (1) bekezdése szerint az ügyészség a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított három hónapon belül – és nem a bűncselekmény elkövetésétől számított tizenöt napon belül – állíthatta bíróság elé, ha a Be. 723. §-ában meghatározott feltételek fennállnak, kivéve, ha a Be. 723. §-ában meghatározott határidő a veszélyhelyzet kihirdetését megelőzően járt le. Az ügyészség továbbá a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított egy hónap helyett három hónapon belül állíthatta bíróság elé, ha a Be. 724. §-ában meghatározott feltételek fennállnak, kivéve, ha a Be. 724. §-ában meghatározott határidő a veszélyhelyzet kihirdetését megelőzően járt le. Az elsőfokú bíróság ítélete és ügydöntő végzése elleni fellebbezést pedig a másodfokú bíróság az ügy érkezését követő két hónap helyett (Be. 730. §) hat hónapon belül bírálta el.

A bíróság a büntetővégzést az ügy érkezését követő egy hónap helyett három hónapon belül hozta meg [Korm. rendelet 89. §, Be. 741. § (1) bekezdés].

A külön eljárások meghatározott típusai szerinti eljárások a Korm. rendelet értelmében nem voltak folytathatók a veszélyhelyzet időszaka alatt. Így nem volt helye a külföldön ismert helyen tartózkodó terhelt távollétében folytatott eljárásnak, és külföldön ismert helyen tartózkodó terhelttel szemben európai vagy nemzetközi elfogatóparancs nem volt kibocsátható [90. §]; nem volt helye magánvádas eljárásnak, és a magánindítvány előterjesztésnek határidejébe a veszélyhelyzet ideje nem számított bele [91. §]; nem volt helye pótmagánvádas eljárásnak, a Be. 791. § (1) bekezdésében és a 796. § (2) bekezdésében meghatározott határidőbe a veszélyhelyzet ideje nem számított bele. Egységesen írta elő a Korm. rendelet, hogy a folyamatban lévő ilyen eljárásokat a veszélyhelyzet idejére fel kellett függeszteni.

Végül rögzítette a Korm. rendelet, hogy kártalanítási igény a veszélyhelyzet ideje alatt nem volt előterjeszthető, és a kártalanítási igény érvényesítésének határidejébe a veszélyhelyzet nem számított bele [94. §].

4. Összegzés

A szabályok áttekintésével megállapítható, hogy a jogalkotó a határidők módosítását a következetesség követelményét szem előtt tartva végezte el. Több vonatkozásban is lehetőséget teremtett arra, hogy az eljárás időtartama törvényes keretek között meghosszabbodjon. Látható ugyanakkor, hogy ezt a lehetőséget a jogalkotó mértékletesen alakította ki. Ez a mértékletesség pedig az egymással szemben álló érdekek összemérésének és együttes érvényesítésének lehet az eredménye. Így kívánta biztosítani a jogalkotó, hogy

a folyamatban lévő büntetőeljárások a veszélyhelyzet ideje alatt is folytathatók legyenek, illetve büntetőeljárások megindítására is sor kerülhessen, ugyanakkor az eljárásban részt vevő hatóságok nézzenek szembe lehetetlen, teljesíthetetlen kihívásokkal a megváltozott, elnehezült körülmények között. Ilyen módon, ezen jogszabályi könnyítések bevezetésével vált tehát megelőzhetővé, hogy a büntetőeljárások megakadjanak, és garantálhatóvá az, hogy az eljárások észszerű időn belül történő befejezéséhez fűződő érdek is érvényesülhessen, még ilyen kritikus körülmények között is.

A jogalkotó előrelátását és óvatosságát mutatja, hogy a Korm. rendelet hatályvesztésével a büntetőeljárások folytatásában nem állt vissza a régi, Be. rendelkezéseinek megfelelő rend. A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény (a továbbiakban: Törvény) ugyanis a 188-219. §-aiban a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény rendelkezéseinek alkalmazására vonatkozó átmeneti szabályokat vezetett be 2020. június 19-i hatállyal. A Törvény 188. §-a értelmében a Be. rendelkezéseit 2020. december 31. napjáig az abban foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. A Törvény ezt követő rendelkezései szinte kivétel nélkül és kevés módosítással tartják fenn azokat a szabályokat, amelyeket a Korm. rendelet bevezetett. A kevés módosítás egyike például, hogy a Be. CII. Fejezete szerint, vagyis a külföldön tartózkodó terhelt távollétében az eljárás folytatható, azonban az eljárásban tárgyalás nem tartható, ha a terhelt tárgyaláson történő megjelenése járványügyi intézkedés vagy egészségügyi válsághelyzettel összefüggő egyéb rendelkezés miatt Magyarország határának vagy a járványügyi helyzettel összefüggésben a külföldi tartózkodási helye szerinti állam határának átlépésére vonatkozó szabályok miatt nem lehetséges. A Törvény 219. §-ában továbbá gondoskodott a jogalkotó arról, hogy a szabályozás változása annak alkalmazása során ne eredményezzen következtelenségeket. Így például – egyebek mellett – előírta, hogy ha az eljárás felfüggesztésére a Be. 395. § (1) vagy (3) bekezdésében meghatározott okból, e törvény hatálybalépése előtt került sor, a felfüggesztés határidejébe a veszélyhelyzet tartama nem számít bele. Mindez pedig azt jelenti, hogy a büntetőeljárások folytatására a megváltozott körülmények ez év végéig bizonyosan rányomják a bélyeget. Annak elemzése, hogy a megváltozott jogszabályi környezetben mely alapjogok és milyen érdekek hogyan érvényesülhettek, miként fértek meg egymás mellett, hosszabb idő távlatából bizonyosan izgalmas szakma kihívást jelent majd a büntetőjogászok számára.

Konklúzióként annyit azonban már most levonhatunk, hogy a járvány – hasonlóan a spanyolnátha megjelenéséhez – ismételten tragikus módon bebizonyította, hogy az emberiség rohamos fejlődése ellenére is jószerével

tehetetlen a természet hatalmas erőivel szemben.¹² Mindazonáltal a kellő eszközök megfelelő időben történő alkalmazásával a járvány következményei jelentősen mérsékelhetők, a károk hatékonyan csökkenthetők. A fentiek álláspontom szerint igazolják azt is, hogy ezen eszközök között helye van a büntetőeljárás szabályok mértékletes és következetes megváltoztatásának, a jogelvek alkalmazásával.

